

Секція: Економіка

Чорний Сергій Анатолійович

здобувач

Київського національного університету технологій та дизайну

м. Київ, Україна

Русіна Юлія Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів та бізнес-консалтингу

Київський національний університет технологій та дизайну

м. Київ, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСУВАННЯ «ЗЕЛЕНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ» ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Зміна клімату являє собою екзистенціальний виклик для цивілізації в ХХІ столітті. Глобальне потепління, танення льодовиків, критичне накопичення парникових газів в перспективі можуть призвести до того, що деякі регіони планети стануть непридатними для життя, сільське господарство опиниться під загрозою через посухи або навпаки повені, що поглибить продовольчу кризу, стихійні лиха посилюватимуться та стануть частішими. За умови збереження тенденцій, що склалися в сфері забруднення навколишнього середовища, за оцінками експертів ООН точка неповернення може бути пройдена вже у 2027-2028 році [2].

З метою запобігання катастрофічним змінам клімату міжнародне співтовариство намагається обмежити викиди вуглецю як основного чинника, що призводить до загального потепління. В 1992 році була прийнята Рамкова конвенція ООН з питань зміни клімату, яка була спрямована на стабілізацію концентрацій парникових газів в атмосфері на

такому рівні, який не допускав би небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему [6].

В межах розвитку Рамкової конвенції ООН у 2015 році була прийнята Паризька кліматична угода, цілями якої є: обмеження зростання температури до +1,5 °C від доіндустріальних рівнів; підвищення здатності адаптуватися до несприятливих наслідків зміни клімату; сприяння низьковуглецевому розвитку, не ставлячи під загрозу виробництво продовольства, а також забезпечення узгодженості фінансових потоків із напрямом низьковуглецевого розвитку [3]. Україна приєдналася до цієї угоди у 2015 році.

Паризькою кліматичною угодою передбачено затвердження країнами-учасницями кожні п'ять років національно-визначеного внеску (НВВ), який міститиме зобов'язання країни щодо забезпечення досягнення цілей угоди. Влітку 2021 року уряд України затвердив другий НВВ, згідно з яким Україна бере на себе зобов'язання до 2030 року скоротити викиди парникових газів до рівня 35% порівняно з 1990 роком.

Для реалізації другого НВВ в рамках Паризької конвенції Україні необхідно впроваджуваати інноваційні технології та світові практики екологічного контролю в ключових секторах економіки. План заходів з виконання другого НВВ до 2030 року передбачає наступні перетворення за секторами економіки:

- електроенергія та тепло: розвиток виробництва електричної і теплової енергії з відновлювальних джерел, розвиток атомної енергетики, інтеграція енергосистеми України в об'єднану енергосистему ЄС, забезпечення належного функціонування ринку електричної енергії, реформування вугільної галузі та справедлива трансформація вугільних регіонів, з метою поступової відмови від використання вугілля як джерела, розвиток водневої енергетики;

- постачання енергії: зменшення витоків під час видобування, переробки та постачання нафти і природного газу, модернізація систем теплопостачання;
- промисловість: зменшення питомого споживання енергії та викидів промислових газів на одиницю продукції;
- лісове господарство: збільшення території лісових насаджень, ощадливі методи лісозаготівлі;
- житлово-комунальний сектор: термо- та енергомодернізація житлових і громадських будівель, посилення стандартів для нових будівель в контексті енергоефективності та використання відновлювальних джерел енергії, запровадження комерційного обліку теплової енергії та водопостачання;
- транспорт: збільшення частки громадського електричного транспорту; збільшення частки перевезень товарів залізницею та водним транспортом;
- сільське господарство: перехід на добрива з повільним вивільненням речовин; розвиток органічного виробництва, поширення ресурсозберігаючих технологій обробітку земель, розвиток виробництва біогазу;
- управління відходами: зменшення негативного впливу відходів на викиди парникових газів, розвиток виробництва енергії від систем очистки стічних вод;
- розвиток системи стимулювання заходів із декарбонізації: впровадження системи торгівлі квотами на викиди парникових газів, співробітництво в рамках Паризької угоди, запуск Українського Кліматичного Фонду.

Слід зазначити, що Європейська Комісія у 2021 році прийняла програму Fit for 55, в якій представила план скорочення викидів CO₂ до 2030 року на 55%. Китай планує скоротити викиди вуглецю на 65% до 2030

року, Японії намагатиметься досягти кліматичної нейтральності до 2050 року, встановивши перед собою аналогічні цілі, що й Європейський Союз.

Паризькою угодою відповідно для запровадження заходів досягнення кліматичної нейтральності передбачено надання фінансової підтримки країнам, що розвиваються. Внески країн акумулюються і перерозподіляються Зеленим кліматичним фондом (Green Climate Fund). Щорічна сума внесків до цього фонду від розвинених країн складає понад 100 млрд доларів.

Для забезпечення реалізації програми Fit for 55 було впроваджено механізм прикордонного вуглецевого коригування СВАМ (Carbon Border Adjustment Mechanism). Відповідно до директиви ЄС 2023/956, основною метою введення СВАМ являється досягнення заявлених Євросоюзом кліматичних цілей і збереження конкурентної спроможності європейських підприємств. Концепція СВАМ полягає у запобіганні вуглецевих перетоків та компенсації витрат європейським товаровиробникам на кліматичні заходи шляхом оплати своєрідного кліматичного мита на певні категорії товарів. Інші країни, що ставлять амбітні кліматичні цілі, також запроваджують національні механізми убезпечення національних товаровиробників від вуглецевих перетоків у міжнародній торгівлі [4]. Таким чином, відбувається ринкова регуляція діяльності щодо досягнення кліматичних цілей: провідні країни встановлюють високу планку планування та спонукають інших до їх досягнення. В іншому випадку виробник має заплатити за викиди CO₂, що вивільнилися внаслідок його виробництва, фінансуючи тим самим кліматичні заходи конкурентів. Витрати на зменшення вуглецевого сліду виникають так чи інакше, і це сприяє росту приватних інвестицій у низьковуглецеву економіку.

За умови збереження існуючого стану виробництва товарів, що підпадають під регулювання СВАМ, впровадження СВАМ призведе до втрати українськими виробниками щороку до 396 млн EUR у 2026-2030 рр.

та скорочення ВВП України на 0.08% на рік. Разом із впровадженням української системи торгівлі викидами (UA ETS) додаткове навантаження на український бізнес складатиме від 3.2 до 25.9 млрд EUR у 2025-2030 рр. [1, с. 2]. Відтак питання фінансування переходу до низьковуглецевої економіки являється актуальним і має бути включено в програми повосенної розбудови промисловості та енергетики України.

Джерелами інвестицій у забезпечення зеленого переходу в Україні можуть бути міжнародна фінансова допомога, національні приватні інвестиції, а також державне фінансування кліматичних програм.

В березні 2024 року урядом України було ухвалено План Ukraine Facility, що включає в себе пропозиції для реалізації програми фінансової підтримки України від Європейського Союзу протягом 2024-2027 років. Протягом 2024-2026 року передбачено виділення 2,5 млрд євро для проведення реформ та економічних перетворень, передбачених планом євроінтеграції України, зокрема і в частині захисту довкілля та клімату. У рамках затвердження Ukraine Facility особливу увагу слід приділити підтримці «зеленого» переходу української економіки у формі грантів чи інших форм співфінансування проєктів у провідних галузях промисловості. Практика підтримки країн-кандидатів на вступ до ЄС на етапі досягнення критеріїв членства демонструє ефективність такого механізму фінансового забезпечення проведення реформ та надає Україні доступ до фондів, сформованих для боротьби із змінами клімату.

Відкладення застосування механізму СВМ для українських експортерів може бути використано для залучення національних приватних інвестицій, спрямованих на модернізацію промисловості та енергетики України. Кошти, вивільненні від сплати кліматичних мит, можуть бути акумульовані для забезпечення зеленого переходу таких галузей як металургія, виробництво будівельних матеріалів, зокрема цементу, хімічна промисловість, електроенергетика, а також виробництво водню. До 2030

року заплановано впровадження СВАМ у всіх галузях, які нині знаходяться під контролем системи торгівлі викидами ЄС, а це виробники скла, целюлози й паперу, а також представники авіа- та морського транспорту. Важливим завданням держави на даному етапі є проведення переговорів і досягнення домовленостей щодо відтермінування запровадження механізму СВАМ до українських експортерів з одночасним забезпеченням умов для використання зекономлених коштів на проведення модернізації виробництва. В європейських екологічних спільнотах переважає думка, що кошти, залучені від механізму СВАМ, мають використовуватися на допомогу країнам, що розвиваються для провадження політики зеленого переходу [5, с. 35]. Відтак переговори щодо відтермінування застосування механізму СВАМ до українських експортерів на зазначених умовах можуть бути цілком успішними.

Для забезпечення екологічної трансформації та компенсації шкідливого впливу на довкілля в Україні введено екологічний податок. Відповідно до звітів про виконання державного бюджету, в 2021 році збори від екологічного податку на викиди CO₂ склали 1,18 млрд. грн., у 2022 році цей показник досяг 1,63 млрд. грн., а у 2023 році – 1,48 млрд. грн.

Навесні 2024 року в рамках державного бюджету України було створено «Державний фонд декарбонізації та енергоефективної трансформації». Цей фонд акумулюватиме 100% надходжень від сплати екологічного податку на викиди CO₂. Фонд декарбонізації забезпечуватиме фінансування заходів і державних цільових програм у сфері енергоефективності, спрямованих на розширене застосування відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, скорочення викидів вуглецю, а також на фінансове стимулювання інвестицій в проекти низьковуглецевої економіки.

Підбиваючи підсумки, можна сформулювати наступні напрями фінансового забезпечення зеленого переходу економіки України:

- міжнародне співробітництво, що включатиме співпрацю з Зеленим кліматичним фондом, країнами-донорами щодо надання грантів для фінансування відновлення української економіки з урахуванням кліматичних цілей та завдань зеленого переходу;

- взаємодію з Європейським Союзом щодо відтермінування застосування механізму СВМ для українських експортерів з одночасним використанням закумульованих коштів на впровадження низьковуглецевих технологій у визначених галузях промисловості (металургія, хімічна промисловість, енергетика, будівельні матеріали);

- цільове використання коштів фонду енергоефективної трансформації, розширення джерел формування цього фонду.

Зазначені заходи, включаючи ініціювання переговорів з Європейською комісією щодо СВМ, відповідне форматування державного бюджету, залучення бізнес-асоціацій до формування та втілення політики переходу до низьковуглецевої економіки потребують уваги та реалізації протягом найближчого часу.

Література

1. Дослідження впливу на економіку України від впровадження СВМ Європейським Союзом. *KSE*. 2021. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/12/211115-KSE_CBAM_for-publication.pdf (дата звернення: 13.05.2024).

2. World Energy Transitions Outlook 2023. *The International Renewable Energy Agency (IRENA)*. 2023. URL: <https://www.irena.org/Digital-Report/World-Energy-Transitions-Outlook-2023> (дата звернення: 13.05.2024).

3. Паризька угода ООН. *United Nations*. 2015. URL: https://unfccc.int/files/essential_background/convention/application/pdf/english_paris_agreement.pdf (дата звернення: 14.05.2024).

4. Директива ЄС 2023/956 про запровадження механізму транскордонного вуглецевого коригування СВМ. *Official Journal of the European Union*. 16.05.2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R0956> (дата звернення: 15.05.2024).

5. New Sources for Public Climate Finance and for the Loss and Damage Fund. *CAN Europe*. 2023. URL: <https://caneurope.org/new-sources-for-public-climate-finance-loss-damage-fund/> (дата звернення: 14.05.2024).

6. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text (дата звернення: 14.05.2024).